

Notas

Notes

Mary Yossi, Christos Siorikis

María Zambrano, *Tres poemas*. Introducción y traducción al griego de Mary Yossi y Christos Siorikis

Hacia los poemas de María Zambrano¹

Raros son los caminos que te llevan al encuentro con un texto. Casi secretos. Tanto que, cuando lo encuentras, más que conocerlo, lo re-conoces.

Una especie de «ceguera feliz» nos lleva a tocar la obra de María Zambrano. Primera visita/toque, su ensayo *Filosofía y poesía*. Segunda palpación, los pocos poemas que siguen, transferidos al griego.

Escribe Zambrano al principio de *Filosofía y poesía*:

A pesar de que en algunos mortales afortunados poesía y pensamiento hayan podido darse al mismo tiempo y paralelamente, a pesar de que en otros más afortunados todavía, poesía y pensamiento hayan podido trabarse en una sola forma expresiva, la verdad es que pensamiento y poesía se enfrentan con toda gravedad a lo largo de nuestra cultura.

Creemos que ella no se colocaría a sí misma entre los «más afortunados», aunque sus textos, «poéticos» o «filosóficos», reivindican «una sola forma expresiva», lo que querríamos llamar metafóricamente «el idioma Zambrano»: un lenguaje ardiente, con intensos elementos de oralidad, a veces dramático, a veces sacrificando una retórica (que emana el amor de los sofistas por el *logos*) en el altar de lo críptico de la palabra oracular. Por una parte, la petición persistente de la filosofía sistemática de aclarar a través del *logos*, y, por otra, la atracción inevitable por la dicción poética de los presocráticos, la oscuridad querida de Heráclito, por ejemplo.

En los poemas de María Zambrano, una germinación está por suceder; una germinación de algo nuevo, de algo que viene y que toma forma pasando a través de la oscuridad. En los tres poemas que hemos traducido está presente la sensación de una noche que tiembla por ser noche y, también, por el hecho inminente, en todo momento, de la venida de la aurora.

Aceptemos, por fin, la coexistencia de los contrarios, porque en los poemas que siguen se despliega un paisaje de tanta intensidad

1. Las traducciones de los tres poemas fueron presentados por primera vez en el Congreso Internacional «Ecos y Resplandores Helenos en la Literatura Hispánica. Siglos XVI-XXI», Atenas, 6-9 de septiembre de 2016. Por lo que sabemos, es la primera traducción de poemas de Zambrano al griego.

interior y de tan gran lucidez que para sentir, tocar, oler, saborearlo, hace falta el «sentido común»² «que conjunta y anula los fenómenos», y el deseo de «sumergir en la luz la oscuridad».

2. Según lo define Aristóteles en *De anima*. Las citas entrecomilladas a continuación son de poemas de Mary Yossi.

Προς την ποίηση της *María Zambrano*³

Είναι παράξενοι οι δρόμοι που σε φέρνουν να συναντήσεις ένα κείμενο. Σχεδόν μυστικοί. Έτσι που, όταν το συναντήσεις, δεν το γνωρίζεις για πρώτη φορά, το ανα-γνωρίζεις.

3. Οι μεταφράσεις των τριών ποιημάτων παρουσιάστηκαν για πρώτη φορά στο Διεθνές Συνέδριο «Ελληνικοί Απόηχοι και Αναλαμπές στην Ισπανόφωνη Λογοτεχνία. 16^{ος} – 21^{ος} αιώνας», Αθήνα, 6-9 Σεπτεμβρίου 2016. Απ' όσο γνωρίζουμε, είναι η πρώτη μετάφραση ποιημάτων της Zambrano στα ελληνικά.

Ένα είδος 'ευτυχούς τυφλότητας' μας οδηγεί να αγγίζουμε το έργο της *María Zambrano*. Πρώτη επίσκεψη/αφή, το δοκίμιό της *Filosofía y Poesía*. Δεύτερη ψηλάφηση, τα λιγοστά ποιήματα που ακολουθούν, μεταφερόμενα στα ελληνικά.

Γράφει η *Zambrano* στην αρχή-αρχή του *Filosofía y Poesía*:

Μολονότι σε κάποιους τυχερούς θνητούς ποίηση και στοχασμός δόθηκαν ταυτόχρονα και εκ παραλλήλου, μολονότι σε κάποιους ακόμα πιο τυχερούς συγχωνεύτηκαν σε μια και μοναδική μορφή έκφρασης, η αλήθεια είναι ότι ποίηση και φιλοσοφία βρίσκονται σε μόνιμη διαμάχη σε όλη την ιστορία του πολιτισμού μας.

Πιστεύουμε πως η ίδια δεν θα τοποθετούσε τον εαυτό της στους «πιο τυχερούς», παρότι τα κείμενά της, 'ποιητικά' ή 'φιλοσοφικά', διεκδικούν «μια και μοναδική μορφή έκφρασης», αυτό που θα θέλαμε να ονομάσουμε μεταφορικά 'το ιδίωμα *Zambrano*': λόγος διάπυρος, με έντονα στοιχεία προφορικότητας, ενίοτε δραματικός, θυσιάζοντας κάποτε μια ρητορικότητα (με άρωμα του έρωτα των σοφιστών για τη γλώσσα) στον βωμό της κρυπτικότητας του χρησμικού λόγου.

Από τη μια, το επίμονο αίτημα της συστηματικής φιλοσοφίας να αποσαφηνίσει δια του λόγου, από την άλλη, η αναπόδραστη έλξη προς την ποιητική εκφορά των προσωκρατικών φιλοσόφων, la *oscuridad querida* ενός Ηράκλειτου, για παράδειγμα.

Στα ποιήματα της *María Zambrano*, μια γέννηση είναι έτοιμη να συμβεί· μια γέννηση ενός καινούργιου πράγματος, που έρχεται, και που παίρνει μορφή περνώντας μέσα από το σκοτάδι. Και στα τρία ποιήματα που μεταφράσαμε, είναι παρούσα η αίσθηση μιας νύχτας που τρέμει επειδή είναι νύχτα, καθώς και εξαιτίας του συνεχώς επικείμενου γεγονότος της έλευσης της αυγής.

Ας αποδεχτούμε επιτέλους τη συνύπαρξη των αντιθέτων, γιατί στα ποιήματα που ακολουθούν ανοίγεται ένα τοπίο τέτοιας εσωτερικής έντασης, αλλά και τόσο μεγάλης ενάργειας που για να το δούμε, να το αφουγκραστούμε, να το αγγίξουμε, να το οσφρανθούμε,

4. Όπως την ορίζει ο Αριστοτέλης στο *Περὶ ψυχῆς*. Οι φράσεις που ακολουθούν σε εισαγωγικά είναι από ποιήματα της Μ. Γ.

χρειάζεται «η κοινή αίσθηση»⁴ που «συναιρεί κι αναιρεί τα φαινόμενα», και η επιθυμία «να βαφτίσουμε στο φως το σκοτάδι».

María Zambrano, *Tres poemas*

EL TEMPLO Y SUS CAMINOS

Unas tinieblas que prometen
y a veces amenazan abrirse.
Y es difícil creer que quien recorre
tal camino no se vea acometido
por el temporal
y un temblor casi paralizantes.
Es la luz de un viaje más bien extrahumano,
que el hombre emprendía
asomándose al lado de allá,
a ese lado al cual se supuso,
cada vez con mayor ligereza,
que solo se asoman los místicos.
Es la luz que se vislumbra
y la luz que acecha, la luz que hiere.
La luz que acecha en la inmensidad
de un horizonte donde perderse
parece inevitable, y que hiere con un rayo
que despierta más allá de lo sostenible,
llamando a la completa vigilia,
esa donde la mente se incendiaría toda.

Ο ΝΑΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ

Σκοτάδια που υπόσχονται
και -κάποτε- απειλούν να διαλυθούνε
Και δύσκολα πιστεύεις πως όποιος παίρνει
τέτοιο δρόμο δε θα νιώσει
του χαλασμού και του σεισμούέναν τρόμο που σε παραλύει.
Είναι το φως ενός ταξιδιού
-θα'λεγες- πέρα απ' τ' ανθρώπινα
καθώς κινούσε ο άνθρωπος
προς την πλευρά του επέκεινα,
προς την πλευρά εκείνη που θεωρήθηκε
-κάθε φορά και με μικρότερη βεβαιότητα-
πως μόνον οι μυστικοί αγγίζουν.
Είναι το φως που αγνοφέγγει
μα και το φως που ενεδρεύει,
το φως εκείνο που πληγώνει.
Το φως που ενεδρεύει στην απεραντοσύνη
ενός ορίζοντα όπου το να χαθείςμοιάζει αναπόφευκτο.
Αλλά κι εκείνο που πληγώνει
με μια ακτίνα που αδυσώπητα
καλείσε πλήρη εγρήγορση:
το φως εκείνο που θα τυρπολούσε ολόκληρο τον νου.

DE LA AURORA

La noche, en una de sus formas de plenitud
 es la noche del sentido, cuando el sentido
 del que está al filo de la muerte,
 o sobre la muerte como un mar único sostenido,
 se produce, la salvadora noche del sentido
 por desolada que sea. Porque entonces se siente,
 aunque sea pálidamente, que la germinación
 de lo que la ceguera y la mudez que la oscuridad
 sin más traería, no es solamente anuncio
 sino comienzo y razón al par.

ΑΥΓΗ

Η νύχτα, σε μία από τις εντελείς μορφές της,
 είναι η νύχτα του νοήματος,
 όταν αναδύεται το νόημα
 εκείνου που βρίσκεται στην κόψη του θανάτου
 ή πέρα απ' τον θάνατο
 σαν θάλασσα μοναδική κι αδιατάρακτη,
 η νύχτα η λυτρωτική του νοήματος
 όσο απέλπιδη κι αν είναι.
 Γιατί μονάχα τότε συλλαμβάνουμε,
 έστω και αμυδρά, ότι αυτό που δίχως άλλο ετοιμάζεται να 'ρθεί
 μέσα από την τυφλότητα και τη σιωπή,
 μέσα από το σκοτάδι,
 δεν είναι μόνον προμήνυμα
 αλλά αρχή και αιτία συνάμα.

HACIA UN SABER SOBRE EL ALMA

Y así me he ido quedando a la orilla.
 Abandonada de la palabra,
 llorando interminablemente como si del mar
 subiera el llanto, sin más signo
 de vida que el latir del corazón y el palpar
 del tiempo en mis sienas,
 en la indestructible noche de la vida.
 Noche yo misma.

[ΠΡΟΣΠΑΘΩΝΤΑΣ ΝΑ ΣΥΛΛΑΒΩ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ]

Κι έτσι βρέθηκα ασάλευτη στην ακτή
 εγκαταλειμμένη από τον λόγο,
 κλαίγοντας ασταμάτητα, σαν απ' τη θάλασσα
 ν' ανέβαινε το κλάμα,
 δίχως άλλο σημάδι ζωής
 πέρα απ' τους χτύπους της καρδιάς
 και το σφυγμό του χρόνου στα μηνίγγια μου

μέσα στην αδιάφορη νύχτα της ζωής.
Νύχτα κι εγώ η ίδια.

Traducción: Mary Yossi – Christos Siorikis
Απόπειρα απόδοσης: Μαίρη Γιόση – Χρήστος Σιορίκης

Joaquim Cantalozella: *Família II*,
fotografia blanc i negre, 2017.